

Hatásvizsgálati kézikönyv

II. rész

Útmutató az előterjesztések hatásvizsgálatához és módszertani segédlet az előterjesztések mellékleteként csatolandó hatásvizsgálati lap megfelelő kitöltéséhez

Solymosy József Bonifác mb. főigazgató-helyettes

Országos Egészségfejlesztési Intézet

ÖSSZEFOGLALÁS

Magyarországon a minisztériumok egységes döntéselőkészítő hatásvizsgálati lap bevezetése mellett döntöttek. A hatásvizsgálati lap számos eleme mellett a tervezett döntésnek egészség-hatás vizsgálati része is van. Az ehhez szükséges alapvető ismereteket, kitöltési segédletet gyűjti össze ez a tanulmány a népegészségügyi képzettséggel nem rendelkező szakemberek számára, akik az államigazgatásban a törvények előkészítésén dolgoznak. Hasznos olvasmány lehet mindenkinek, aki a népegészségügyet érintő területen tevékenykedik és azoknak, akik ebből ismerik fel, hogy tevékenységüknek van hatása a népesség egészségére.

SUMMARY

In Hungary, Ministries have decided to introduce decision-preparative impact examination forms. Beside numerous elements of the form, the planned decisions have health impact examination parts as well, the basic information of which is collected in the manual for the experts with no public health education and who work in the state administration on tasks such as preparation of introducing laws and regulations. This article contains useful information for all those who work in the fields related to public health and for those who have just recognised that their work involves issues on public health.

Szűrés II. – van egészséghatás – Hogyan? – szöveges rész harmadik komponense

A *Hatásvizsgálati Lap* egészséggel kapcsolatos részének harmadik kitöltési lépését vizsgáljuk. A szöveges rész két komponensének áttekintése után a „Hogyan?”-ra adható válaszokat rendszerezzük. (33. ábra)

A szűrés lehetséges kimeneteinek vizsgálatában (ld. 15. ábra) a második lépés következik. A hatás bemutatásához ismerni kell az alapvető mechanizmusokat. Ezek alaposabb elemzése nélkül is elmondható, hogy a bemu-

tatásnak két út – nem egyértelműen leírható, kevert hatás; ismert (a), kedvező és/vagy kedvezőtlen irányban leírható hatás (b) – valamelyikét kell követnie. (34. ábra)

Van egészséghatás – bemutatás – nem egyértelmű

A nem egyértelmű egészséghatások bemutatása komoly szakmai kihívás. Lehetséges támpontot ad a hatásvizsgálati lap „Előnyök, hátrányok, kockázatok összegző bemutatása” (EHK) egészségre adaptált változata, illetve

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

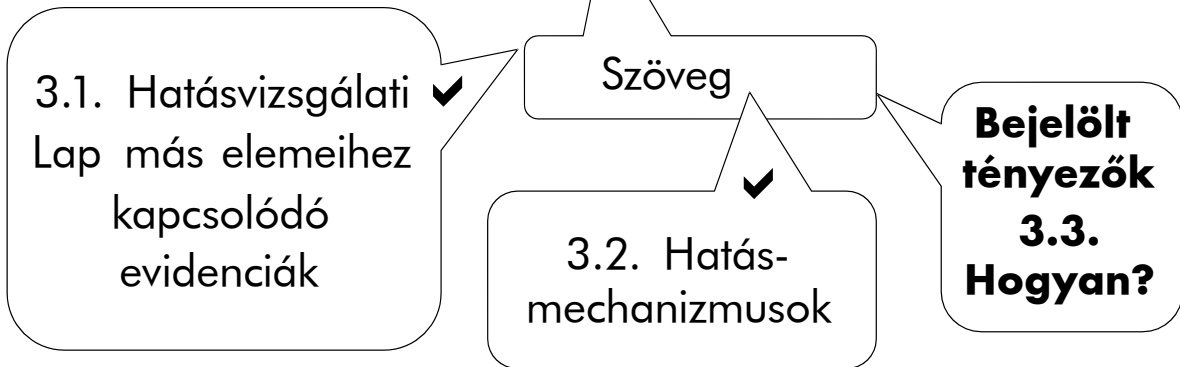
A tanulmány a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium megbízásából készült. Az első részt 2012/1–2. lapszámunkban olvashatták. Teljes terjedelemben és további ábrákkal elérhető: <http://hatasvizsgalat.kormany.hu/download/b/38/20000/egeszseg.pdf>

33. ábra

A szöveges rész komponenseinek áttekintése

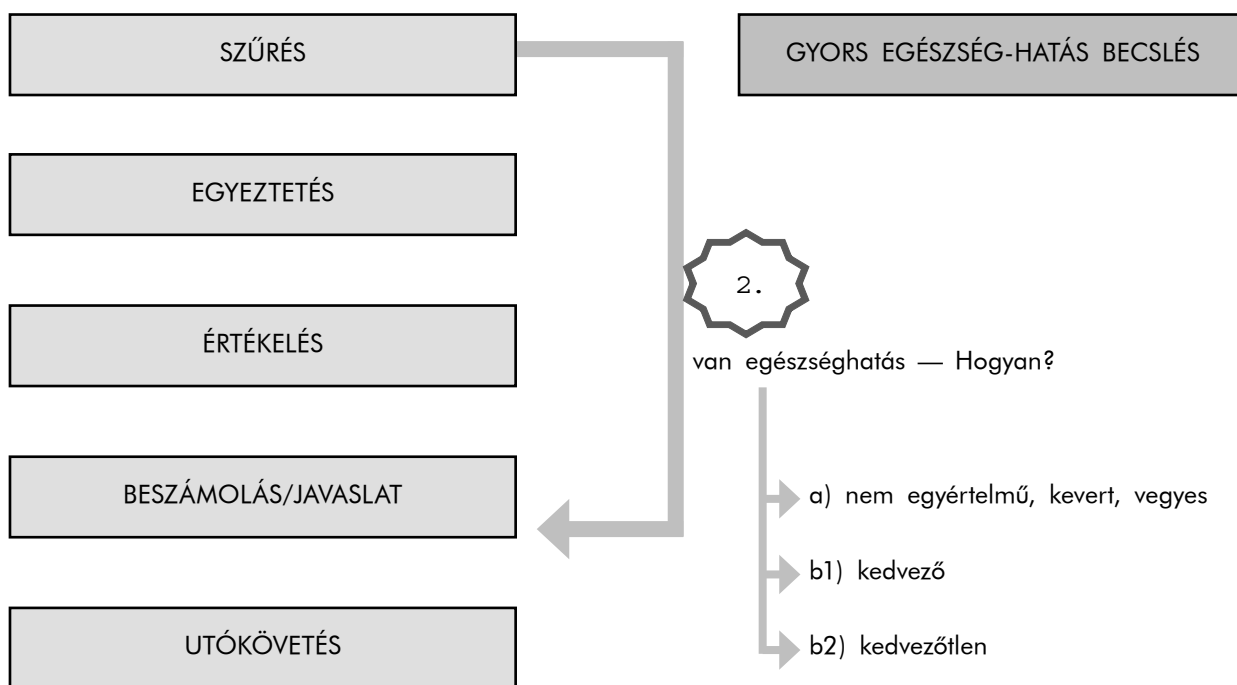
További hatások					
Egészséghatások					
Vannak-e az intézkedésben foglaltaknak jelentősnek ítélt egészséghatásai?					
Az intézkedés befolyásolja-e az alábbi tényezőket?					
Rizikó viselkedések (pl.: alkohol, dohányzás, drogok, szerencsejáték, stb.)	Táplálkozás	Tesztmozgás (vagy annak hiánya)	Stressz	Közlekedési morál	Utazás, és külföldön szerzett betegségek
Az egészségügyi szolgáltatások elérhetősége	Az egészségügyi szolgáltatások megléte	Az egészségügyi szolgáltatások megfizethetősége	Az egészségügyi szolgáltatások minősége	Egyéb:	
Kérjük, röviden, lényegre törően mutassa be az adott intézkedés egészséghatásait!					

3.

34. ábra

Szűrés – van egészséghatás – Hogyan? Két út, három tartalom

35. ábra

Az EHK egészségre való adaptálása, a nem egyértelmű hatások bemutatásához

Egészségelőnyök, -hátrányok, kockázatok összegző bemutatása	
Egészségelőnyök, -hátrányok	
Rövid és hosszú távú egészségelőnyök (azok a tényezők, amelyek az adott intézkedés során pozitívumként jelentkezhetnek)	Egészséghátrányok (azok a tényezők, amelyek az adott intézkedés során negatívumként jelentkezhetnek)
Kockázatok	
A megvalósítás előtt jelentkező kockázatok	A megvalósítás után jelentkező kockázatok

36. ábra

Példa az EHK egészségre való adaptálására – a tankötelezettség felső korhatárának 15 évre való csökkentése

Egészségelőnyök, -hátrányok, kockázatok összegző bemutatása	
Egészségelőnyök, -hátrányok	
Rövid és hosszú távú egészségelőnyök (azok a tényezők, amelyek az adott intézkedés során pozitívumként jelentkezhetnek)	Egészséghátrányok (azok a tényezők, amelyek az adott intézkedés során negatívumként jelentkezhetnek)
A középiskolai oktatás/nevelés hatékonysága növekszik, az egészség-műveltség javul, a stressz csökken, ami a jó egészséget erősíti	Növekedhet a munkanélküliek aránya, ami a lakosság egészségi állapotát rontja
Kockázatok	
A megvalósítás előtt jelentkező kockázatok	A megvalósítás után jelentkező kockázatok
A középiskolai oktatás/nevelés hatékonyságát jelentősen rontja az érdektelen, csak a tankötelezettség miatt bejárók köre. A magas, néha már kezelhetetlen stressz károsítja a tanárok és diákok egészségét	A fiatalabb korosztály átveheti a stresszokozó szerepét. Kevesebb tanéven át közvetíthetünk pozitív üzenetet a teljes lakossági korcsoportnak, romlik az egészségműveltség.

37. ábra

Kitöltési minta: a nem egyértelmű hatások detektálásakor mindig jelezni kell az utólagos hatásvizsgálat szükségességét

UTÓLAGOS HATÁSVIZSGÁLAT	
Javasolt-e az intézkedés utólagos hatásvizsgálata (ha igen, mikor)	igen 2012. szeptember 1.
Amennyiben igen, milyen módszertan alapján, ki végzi el?	Köztes hatásvizsgálat - egyeztetés - NEFMI koordinációval „Oktatás Kutató Intézet”
Amennyiben nem, röviden, lényegre törően indokolja. (max. 8 mondat)	

az egészséghatás szöveges kifejtésén túl az EHK-oldalhoz is hasznos adalékkal szolgálhat az egészség szempontú elemzés. Ez az elemzés kevésbé szerves része a gyors egészséghatás-vizsgálatnak, inkább a köztes és teljes körű vizsgálat egyik eredménye lehet. (35., 36. ábra)

Ami biztos, hogy összetett, kevert egészséghatások detektálása esetén a hatásvizsgálati lap megfelelő részén mindig jelezni kell az utólagos hatásvizsgálat szükségességét. A fenti példához kapcsolódik a 37. ábra.

Van egészséghatás – bemutatás – kedvezően vagy nem kedvezően

Az egészséghatások bemutatásánál a beavatkozási kategóriák és a lakosság egészségi állapotának elmozdulási

iránya a várható hatások bemutatásának lényegi eleme. (38. ábra)

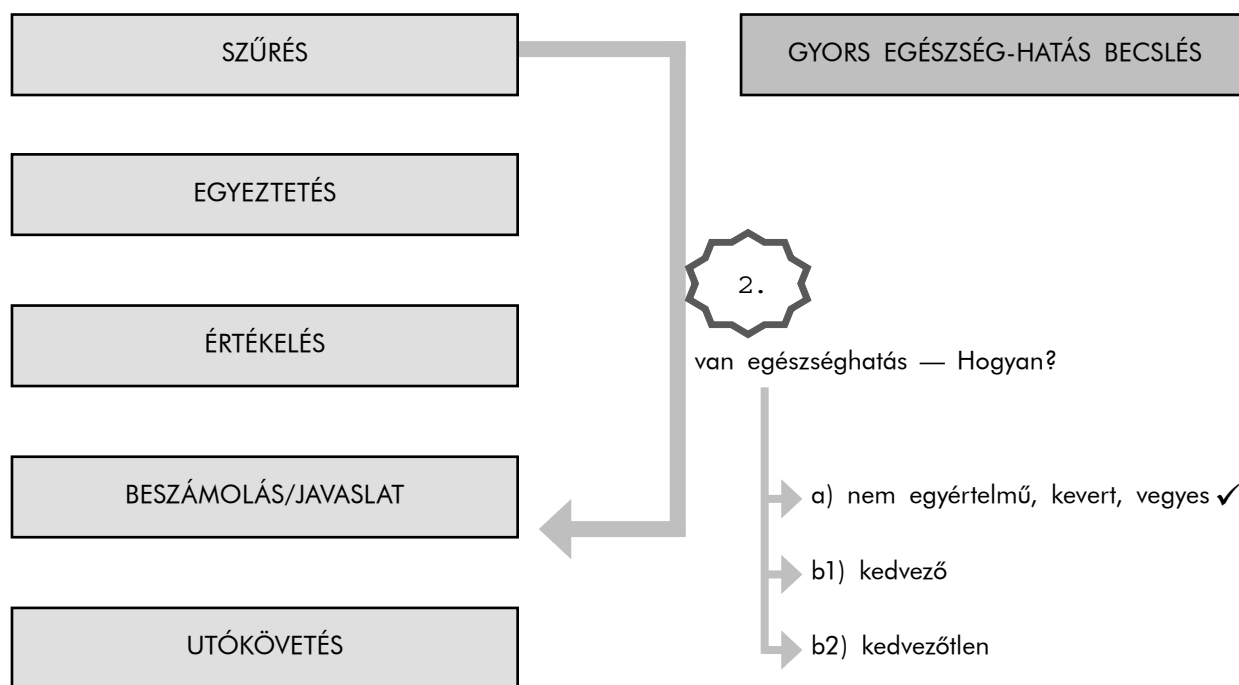
Az egészséghatás detektálását segítő tényezők a nép-egészségügyi szakemberek által jól ismert módon befolyásolják kedvező vagy kedvezőtlen irányba az egészségi állapotot. Ezek tömör áttekintése abban nyújt támpontot, hogy az egészséghatás bemutatásánál a döntéshozó(k) érvrendszere, szempontrendszere bővüljön. (39. ábra)

Az „Egyéb” kategória megjelölése – a fenti példákon túl – érdemes, ha a vizsgált döntéstervezet befolyásolja:

- az „alacsonyabb” társadalmi státusz javulását – mert akkor az egészség is javul, mely az életminőség indikátoraival mérhető;
- a társadalmi juttatásokhoz és az intézmények szol-

38. ábra

Egészséghatások kedvező vagy kedvezőtlen bemutatása

39. ábra

A lakosság egészségi állapotának várható elmozdulása az egészséget befolyásoló tényezők változásának függvényében

	Tényezők	A tényezők kifejtése		A tényezők állapota		Egészségi állapot
	Rizikóviselkedések (alkohol- és drog-fogyasztás, dohányzás, szerencsejáték, stb.)	A társadalmi normákhoz való igazodást gátló mérték: az egyént és/vagy környezetét károsító/veszélyeztető minőség stb.)	HA	csökken	AKKOR	javul
	Táplálkozás	Az élettani alapszükségleten túl, az életmódhoz igazodó, az energiaegyensúlyt elősegítő		ideális		javul
	Testmozgás (vagy annak hiánya)	Az életkori szükségletekhez, az életkori kompenzációhoz igazodó, az energiaegyensúlyt elősegítő		ideális		javul
	Stressz	Kezelése minden élőlény egyik alapszükséglete		az egyén számára kezelhető		nem romlik
	Közlekedési morál	Elsősorban a baleset-megelőzés miatt		javul		nem romlik
	Utazás és külföldön szerzett betegségek	Elsősorban a járványügyi biztonsági kockázat miatt		a kockázat csökken		nem romlik
Az egészségügyi szolgáltatók	elérhetősége	A lokális földrajzi eltérések bemutatásánál jelentős. Érdemes szűkebb társadalmi csoportok szempontjából külön is vizsgálni		javul		javul
	megléte			kiterjed		javul
	megfizethetősége			szélesedő körű		javul
	minősége			javul		javul
	Egyéb	Az egészség előfeltételei	teljeskörű	javítható		
		Katasztrófavédelem	naprakész	nem romlik		

gáltásaihoz (közszolgáltatásokhoz) való hozzáférés lehetőségeinek kiszélesítését (ideértve az alacsony küszöbű szolgáltatásokat is) – mert akkor az egészségi állapot javul, mely az elégedettséggel és az optimális intézményi kihasználtsági mutatókkal mérhető;

- a helyi közösségek erősítését, horizontális kooperációk megalapozását, működtetését és fejlesztését – mert ettől a lakosság egészségi állapota javul, mely a közösségi támogatottság mértékével és a lelki egészség javulásával mérhető;

- a társadalmi befogadás erősödését, a sérülékeny csoportok támogatását, a kirekesztett csoportok reintegrációját – mert ezek az egészségben megnyilvánuló egyenlőtlenségeket csökkentik és az egészségi állapotot javítják, s ezen változások a társadalmi kohézió indikátoraival követhetőek.

A szűrés lehetséges kimenetei: további vizsgálat szükséges

A szűrés eredménytelensége esetén más módszert kell az EHV lépéseiből választani.

Ilyenkor mérlegelnünk kell, hogy a döntéselőkészítő hatásvizsgálati lapon az utólagos hatásvizsgálat igényét is esetlegesen be kell jelölnünk (Utókövetés). (40. ábra)

Ilyen másik EHV-lépés lehet az egyeztetés. A köztes

egészség hatás-vizsgálat viszonylag gyorsan és kis költséggel elvégezhető, amennyiben az egyeztetésre összeülő szakemberek széles köre rendelkezik a sikertelen szűrés témájához kapcsolódó, szükséges releváns információkkal. A szakemberkörrel általában elmondható, hogy hatékonysága akkor lehet optimális, ha a célcsoport, a szaktudás, az államigazgatás és a hatóság képviselői egyaránt megvalósul, ha a témához szükséges felkészülési idő rendelkezésre áll és ha a találkozót megfelelően moderálják. (41. ábra)

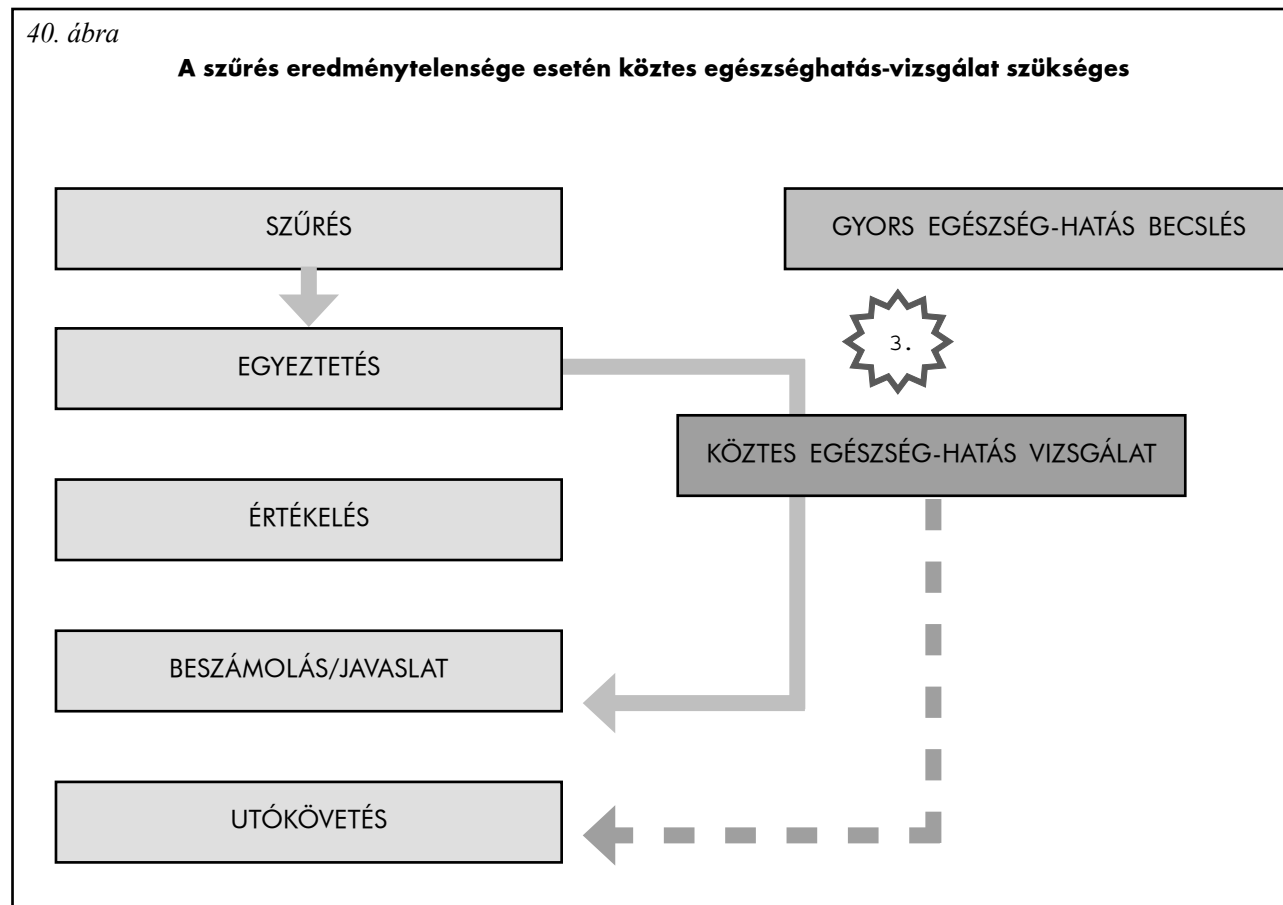
Amennyiben a köztes egészség hatás-vizsgálat nem hoz eredményt, úgy komplex, átfogó vizsgálatra van szükség. (42. ábra)

Ekkor viszont – ha nem áll rendelkezésünkre elegendő idő és forrás –, a döntési spirál előélet-folyamata megszakadhat. Az utólagos hatásvizsgálat, a komplex egészség hatás-vizsgálat szerves része.

Ezzel a szöveges válasz harmadik komponensének áttekintését lezártuk. (43. ábra)

A Hatásvizsgálati Lap, „Egyéb hatások” Egészség hatások részének kitöltési segédletét lezártuk. (44. ábra)

Remélhetőleg a kérdés, miszerint „Az egészség prioritás, amely marginalizálódott, avagy marginális kérdés, amely fókuszba került, vagy valami más?”, könnyebben megválaszolhatóvá vált, és a „más” körvonalazódott.

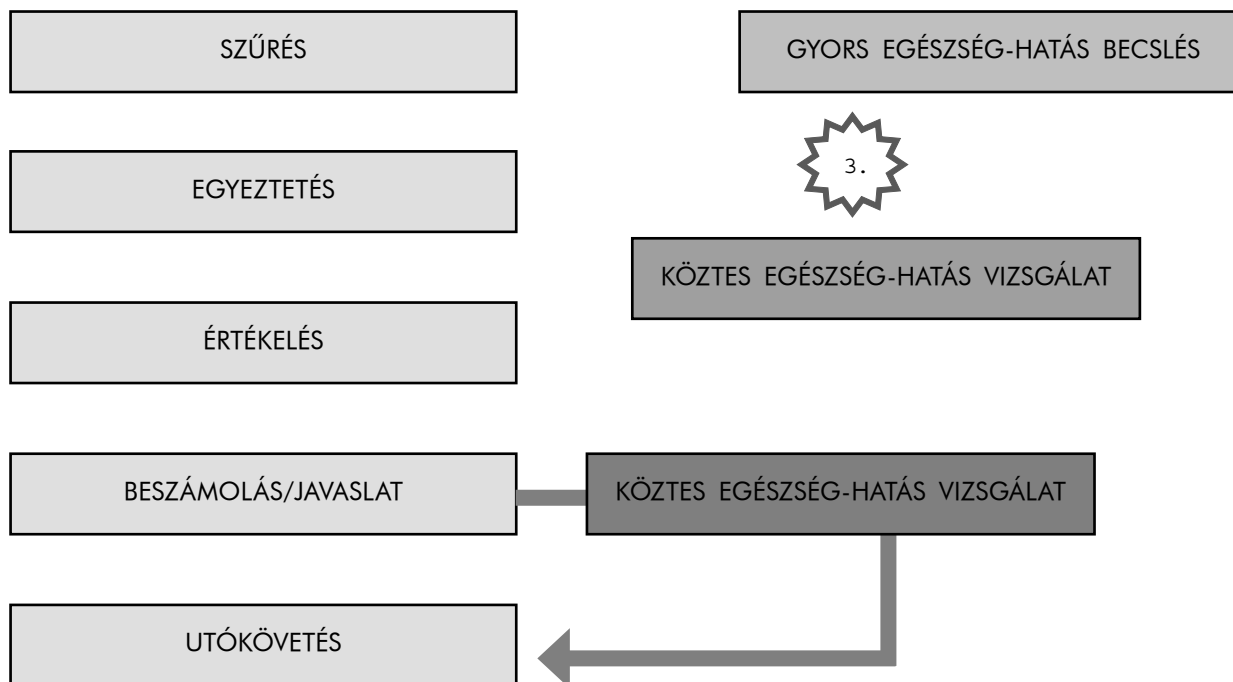
41. ábra

A köztes egészséghatás-vizsgálat szereplői, szerepei

Személyi összetétel	Képviselő	Ismeret	Hozzáadott érték	Kifejtés
	Célcsoport	Érintettek	Tapasztalat, szakértelem	Az érintett terület képviselője (pl. szakmapolitikai szervezet, fejlesztési koncepció kidolgozó, adott területi képviselő, ha szükséges, civil szervezetek képviselői, lakossági csoportok képviselői, stb.), tapasztalati szakértők
	Szaktudás	Szakmai tapasztalatok, bizonyítékok	Szakmai vélemény	Témától függő szakértők (pl. népegészségügyi, orvosi, környezeti, jogi, epidemiológiai, közgazdasági, stb.) A különböző szakterületek speciális ismereteit, adatait adják.
	Államigazgatás	Folyamat-szabályozás	Koordináció, kommunikáció	Az egyes témakörök vezetőitől, illetve a vizsgálat menedzsmentjétől független testület kialakítása, amely a folyamatot figyelemmel kíséri, az esetleges részanyagokat és a záró jelentést megvitatja, egyeztet a megrendelővel (irányító testület).
	Hatóság	Betartatás	Keretek, adatok, ellenőrzés	Hatóságok képviselői (pl. kormányhivatalok, Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat, polgármesteri hivatalok, egyéb hatóságok)

42. ábra

A szűrés és egyeztetés eredménytelensége

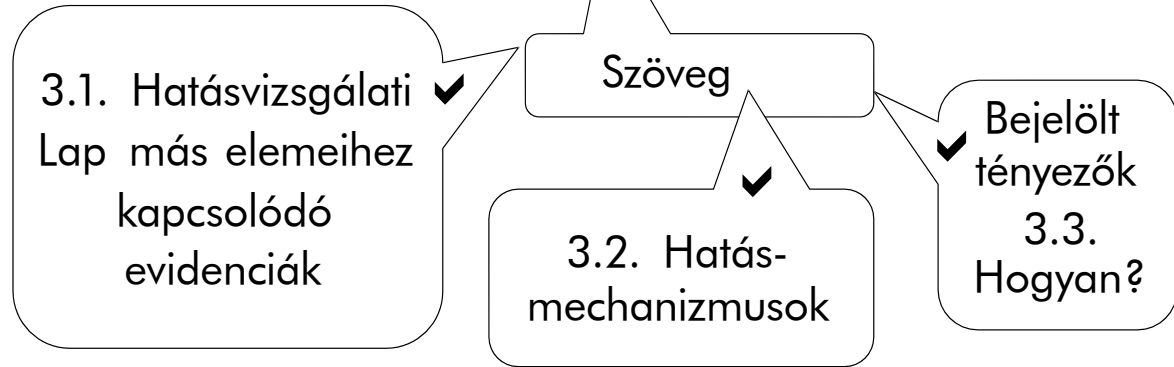

43. ábra

A szöveges rész komponenseinek záró áttekintése

További hatások					
Egészséghatások					
Vannak-e az intézkedésben foglaltaknak jelentősnek ítélt egészséghatásai?					
Az intézkedés befolyásolja-e az alábbi tényezőket?					
Rizikó viselkedések (pl.: alkohol, dohányzás, drogok, szerencsejáték, stb.) Az egészségügyi szolgáltatások elérhetősége	Táplálkozás Az egészségügyi szolgáltatások megléte	Testmozgás (vagy annak hiánya) Az egészségügyi szolgáltatások megfizethetősége	Stressz Az egészségügyi szolgáltatások minősége	Közlekedési morál Egyéb:	Utazás, és külföldön szerzett betegségek
Kérjük, röviden, lényegre törően mutassa be az adott intézkedés egészséghatásait!					

3.

44. ábra

Az egészségre gyakorolt hatások kitöltésének záró áttekintése

További hatások					
Egészséghatások					
Vannak-e az intézkedésben foglaltaknak jelentősnek ítélt egészséghatásai?					
Az intézkedés befolyásolja-e az alábbi tényezőket?					
Rizikó viselkedések (alkohol, dohányzás, drogok, szerencsejáték, stb.) Az egészségügyi szolgáltatások elérhetősége	Táplálkozás Az egészségügyi szolgáltatások megléte	Testmozgás (vagy annak hiánya) Az egészségügyi szolgáltatások megfizethetősége	Stressz Az egészségügyi szolgáltatások minősége	Közlekedési morál Egyéb:	Utazás, és külföldön szerzett betegségek
Kérjük, röviden, lényegre törően mutassa be az adott intézkedés egészséghatásait!					

2. Igen vagy Nem

11 „négyzet” („pipák” helye)

1.

3.

Szöveg